

**O‘ZBEK XALQINING AXLOQIY ME‘YORLARI, YUKSAK INSONIY
FAZILATLARI, MUOMALA MADANIYATINING XALQ
PEDAGOGIKASI MANBALARIDA AKS ETISHI**

*O‘razboyeva Maftuna,
Norqulova Shukrona,
O‘lmasova Robiya,
Qodirova Shohsanam*

*University of Management and Future Technologies, 2-kurs S550-24PDo'
guruhi talabalari*

Fan: Xalq pedagogikasi

Annoatsiya: Mazkur maqolada o‘zbek xalqining axloqiy me‘yorlari, yuksak insoniy fazilatlari va muomala madaniyatining mazmun-mohiyati keng yoritilgan. Shuningdek, ushbu qadriyatlarning xalq pedagogikasi manbalarida, xususan maqollar, ertaklar, rivoyatlar va dostonlarda qanday aks etishi tahlil qilingan. Maqolada xalqning asrlar davomida shakllangan tarbiyaviy tajribasi yosh avlodni barkamol inson qilib voyaga yetkazishda muhim omil ekani asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: axloqiy me‘yorlar, xalq pedagogikasi, insoniy fazilatlar, muomala madaniyati, milliy qadriyatlar, tarbiya, maqollar, ertaklar, dostonlar, mehr-oqibat, halollik, mehmondo‘stlik, sabr-toqat, barkamol avlod

Kirish

O‘zbek xalqi ko‘p asrlik tarixiy taraqqiyot jarayonida o‘ziga xos boy ma‘naviy meros va tarbiya tizimini shakllantirgan. Bu meros xalqning kundalik hayotida, urf-odatlarida, an‘analarida va ayniqsa yosh avlodni tarbiyalash jarayonida o‘z aksini topgan. Har bir jamiyatning taraqqiyoti, avvalo, uning ma‘naviy-axloqiy darajasi bilan belgilanadi. Shu jihatdan qaraganda, o‘zbek xalqining axloqiy

me'yorlari va insoniy fazilatlari nafaqat milliy qadriyat sifatida, balki umuminsoniy ahamiyatga ega bo'lgan boylik hisoblanadi.

Xalq pedagogikasi esa ana shu qadriyatlarning jamlanmasi sifatida maydonga chiqadi. U yozma manbalardan ko'ra ko'proq og'zaki ijod mahsulotlari orqali rivojlanib, xalqning hayotiy tajribasi, donishmandligi va tarbiyaviy qarashlarini o'zida mujassam etadi. Maqollar, matallar, ertaklar, rivoyatlar va dostonlar orqali xalq yosh avlodga qanday yashash, qanday inson bo'lish kerakligini o'rgatgan. Ushbu maqolada o'zbek xalqining axloqiy me'yorlari, yuksak insoniy fazilatlari hamda muomala madaniyatining xalq pedagogikasida qanday aks etishi keng va batafsil tahlil qilinadi.

O'zbek xalqining axloqiy me'yorlari

O'zbek xalqining axloqiy me'yorlari jamiyat hayotining barcha jabhalarida muhim o'rin tutadi. Bu me'yorlar insonning o'zini tutishi, boshqalar bilan munosabati, jamiyatdagi o'rni va burchlarini belgilab beradi. Eng muhim axloqiy qadriyatlar qatoriga halollik, adolat, vijdonlilik, poklik, or-nomus, kattalarga hurmat va kichiklarga mehr ko'rsatish kiradi.

Halollik o'zbek xalqida eng yuksak qadriyatlardan biri hisoblanadi. Halol mehnat qilish, o'zganing haqqiga xiyonat qilmaslik, to'g'ri so'zli bo'lish kabi jihatlar har bir inson uchun zarur sifatlar sifatida qaraladi. Halollik nafaqat shaxsiy fazilat, balki jamiyat taraqqiyotining muhim omili hamdir. Chunki halollik mavjud bo'lgan joyda ishonch va barqarorlik bo'ladi.

Shuningdek, kattalarga hurmat ko'rsatish o'zbek axloqiy tizimining ajralmas qismidir. Kattalarni e'zozlash, ularga hurmat bilan muomala qilish, ularning duosini olish yosh avlod uchun muhim tarbiyaviy vazifa hisoblanadi. Bu qadriyatlar oilada, mahallada va ta'lim muassasalarida izchil ravishda singdiriladi. Xalq orasida "ota-ona rozi – Xudo rozi" degan hikmatli gap ham aynan shu tushunchaning ifodasidir.

Yuksak insoniy fazilatlar

O'zbek xalqining ma'naviy dunyosi yuksak insoniy fazilatlar bilan boyitilgan. Bu fazilatlar insonning ichki dunyosini, uning ruhiy va axloqiy yetukligini belgilaydi. Mehr-oqibat, saxovat, bag'rikenglik, sabr-toqat, kamtarlik, shukronalik kabi fazilatlar xalqimiz tomonidan doimo ulug'langan.

Mehr-oqibat insonlar o'rtasidagi iliq munosabatlarning asosi hisoblanadi. O'zbek xalqida qarindosh-urug', qo'ni-qo'shni, do'st-birodar o'rtasidagi mehr-oqibat aloqalari juda mustahkam. Bunday muhitda voyaga yetgan bola ham boshqalarga nisbatan mehribon, e'tiborli va g'amxo'r bo'lib ulg'ayadi.

Saxovat va mehmondo'stlik esa xalqimizning dunyoga tanilgan fazilatlaridan biridir. Uyga kelgan mehmonni izzat bilan kutib olish, borini dasturxonga qo'yish, mehmonni xursand qilishga intilish xalqimizning ichki madaniyatidan dalolat beradi. Bu fazilatlar xalq og'zaki ijodida ham keng targ'ib etilgan. Saxovatli insonlar doimo hurmatga sazovor bo'lgan, baxil va ochko'z kishilar esa qoralangan.

Sabr-toqat ham muhim fazilatlardan biri bo'lib, hayotdagi qiyinchiliklarni bardosh bilan yengib o'tishga yordam beradi. Xalq orasida sabrli inson doimo maqsadiga erishadi degan tushuncha mavjud. Shu bois, bolalarga kichik yoshdan sabrli bo'lish, shoshqaloqlik qilmaslik o'rgatiladi.

Muomala madaniyati

Muomala madaniyati insonning ijtimoiy hayotdagi o'rni belgilovchi muhim omillardan biridir. O'zbek xalqida muomala odobiga juda katta e'tibor berilgan. Har bir inson boshqalar bilan munosabatda odobli, muloyim va hurmatli bo'lishi lozim deb hisoblangan. Muomala madaniyati, avvalo, salomlashishdan boshlanadi. Salom berish – bu insonning tarbiyalanganligini ko'rsatuvchi muhim belgidir. Kichiklar kattalarga birinchi bo'lib salom berishi, hurmat bilan murojaat qilishi lozim. Shu bilan birga, suhbat davomida boshqalarning fikrini tinglash, gapni bo'lmaslik, qo'pol so'z ishlatmaslik kabi qoidalar ham muomala madaniyatining asosiy tarkibiy qismlaridir.

Bundan tashqari, o‘zbek xalqida mehmon kutish, dasturxon atrofida o‘tirish, jamoat joylarida o‘zini tutish kabi holatlarda ham muayyan odob qoidalari mavjud. Bu qoidalar insonlar o‘rtasidagi hurmat, ehtirom va samimiylilikni mustahkamlaydi. Muomala madaniyati nafaqat shaxsiy sifat, balki jamiyatning umumiy madaniyat darajasini ko‘rsatuvchi mezondir.

Xalq pedagogikasi manbalarida aks etishi

O‘zbek xalqining axloqiy me‘yorlari va insoniy fazilatlari xalq pedagogikasi manbalarida keng va chuqur aks etgan. Bu manbalar asosan og‘zaki ijod mahsulotlari bo‘lib, ular orqali xalq o‘zining tarbiyaviy qarashlarini ifoda etgan. Maqollar va matallar xalq donishmandligining eng yorqin namunalaridan biridir. Ular qisqa bo‘lishiga qaramay, chuqur ma‘no va katta tarbiyaviy ahamiyatga ega. Masalan, halollik, mehnatsevarlik, sabr-toqat kabi fazilatlar maqollar orqali yosh avlod ongiga singdiriladi.

Ertaklar esa bolalar tarbiyasida muhim vosita hisoblanadi. Ertaklarda yaxshilik va yomonlik o‘rtasidagi kurash tasvirlanadi. Yaxshi qahramonlar doimo g‘alaba qozonadi, bu esa bolalarda ijobiy fazilatlarni shakllantiradi. Doston va rivoyatlar orqali esa xalqning tarixiy xotirasi, qahramonlik ruhiyati va axloqiy qadriyatlari yetkaziladi.

Shuningdek, oilaviy tarbiya va mahalla muhitida beriladigan nasihatlar ham xalq pedagogikasining muhim qismi hisoblanadi. Ota-onalar, buvi-bobolar tomonidan aytiladigan pand-nasihatlar yosh avlod uchun hayotiy qo‘llanma vazifasini bajaradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o‘zbek xalqining axloqiy me‘yorlari, yuksak insoniy fazilatlari va muomala madaniyati xalq pedagogikasi manbalarida har tomonlama va chuqur aks etgan. Bu qadriyatlar asrlar davomida sayqallanib, bugungi kungacha o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan.

Zamonaviy jamiyatda ham ushbu merosdan samarali foydalanish, uni yosh avlod ongiga singdirish muhim vazifalardan biridir. Chunki ma'naviy yetuk, axloqan barkamol insonlarni tarbiyalash orqali jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlash mumkin. Shunday ekan, xalq pedagogikasi merosini o'rganish, asrab-avaylash va uni hayotga tatbiq etish har birimizning muhim burchimizdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xaydarov. S.A.(2026). Pedagogik risklarni boshqarishda globallashuv jarayonlarning ahamiyati. International scientific journal. Interpretation and researches. 1(73).

2. Xaydarov. S.A. (2026). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va

globallashuv jarayonidagi ahamiyati. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 3(1). 159-164.

3. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига рухий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.

4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.

5. Xaydarov. S.A.(2026). Migratsiya sharoitida pedagogic risklarni boshqarishning nazariy-metodologik asoslari. Inter education and global study. 4.(1). 246-255.

6. Xaydarov. S.A.(2026). Migratsiya sharoitida yoshlar tarbiyasi: pedagogik risklar va ularning kelib chiqish sabablari. Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali. 1.(2). 704 -707.